

There are no translations available.

Եթե ինչ-որ երեւոյթի մասին պատմվում է միմիայն պատումային շունչ հաղորդելու համար, այլ ոչ կոնկրետ նպատակով, ուրեմն, վերջին հաշվով, այն չի ծառայում որեւէ գործառնոյթի եւ ունի միայն խորհրդանշական դերակատարում: Հետեւաբար ցանկացած գիտական վերլուծութիւն անհնար է առանց երեւոյթների մասին որոշակի պատկերացման (բոլորս գիտենք): Այս առումով, գիտութիւնն հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ ստեղծվում է մտածողութեան կոնկրետ ստերեոտիպ, որը կարգավորում է բանականութեան բոլոր դրսեւորումները:

Սակայն երբ ընթերցում ես «Միֆի», թե՞ ապամիֆականացված իրականութեան բանաստեղծութիւնը» գրախոսութիւնը («Գրական թերթ», 15 հուլիսի, 2011թ., էջ 7: Խոսքը Արտեմ Հարութիւնյանի «Հեռուստապոեմներ «Շուշի» եւ «Բաբելոն» հյուրանոցների աշտարակից» (2010) ժողովածուի գրախոսականի մասին է: Այսուհետ բոլոր մեջբերումները սույն հոդվածից), հասկանում ես ու համոզվում, որ աշխարհը պտտվելու է նույն կերպ, տարվա եղանակները հաջորդելու են միմյանց եւ չորս տարին մեկ անգամ նահանջելու են, որպէսզի նոր անակնկալներ մատուցեն՝ սույն հոդվածագրի՝ Սիրանուշ Մարգարյանի բանականութեանն, իրոք, չտրվող գրի հայտով...

Հարաբերութիւնների բազմակերպութիւնը ձեւավորվում է միմյանց զուգահեռ տարբեր իրականութիւնների հնարավոր բոլոր հատումներում, թեպէտ XX դարավերջի եւ XXI դարասկզբի հումանիտար եւ բնագիտական իմացութիւնների ընդհանուր դրոյթները հանգում են մտածողութեան անհատական — առանձնակերպ — յուրօրինակ ձեւերի ունիվերսալացմանը ու մեկնաբանվում որպէս ինքնին գոյութիւն: Այսպիսի փոփոխութիւններն անվերջ են, եւ մի շարք հասկացութիւններ՝ զանգված, կոլեկտիվ, ինֆանտիլութիւն գենետիկորէն կարող են բխել նրանց հետեւանքներից, ուստի գիտական սույն անգիտութիւնից՝ (տե՛ս վերը նշված աշխատանքը) ստանում ենք հետեւյալ պատկերը.

- . մղձավանջի սկիզբ
- . Արտեմ Հարութիւնյանի բանաստեղծութիւնների վերապատմում՝ շնչարգելութիւն ստեղծող ածականներով եւ սյունակ լցնելու նպատակով՝ հեղինակի նախաբան — խոսքից ընդարձակ մեջբերումներով
- . Ա. Ֆ. Լոսելի «Միֆի դիալեկտիկա» տեսութեան աղավաղում
- . էյդոս հասկացութեան աղավաղում
- . մղձավանջի ավարտ:

Ստիպված եմ հոգեվերլուծութեան ենթարկել ընդհատ շնչարգելանքից անջատվող այս թատրոնը՝ «Դիսմորֆոմանիա»-ն, որտեղ ցնորատեսիլ — անհեթեթ — բուֆոնադային

սկզբունքով իրականանում են ամենաանհավանական իրադարձություններ, ու թափառում է կյանք մահից անդին իդեայի միֆականացված տարբերակը՝ սպառնալով կլանել ընթերցողին: Դիխտոմիան, որն ակնհայտ է տեքստում, որպես ուղեկցող ֆենոմեն, հայտնաբերվում է ֆիզիոլոգիական տարբեր գործոնների արդյունքում՝ ի ցույց դնելով հետեւանքը՝ նեյրոֆիզիոլոգիական ախտանիշներով, քանզի սույն հոդվածագրի՝ ընտրած մասնագիտության տիրույթում եզակին լինելու ցանկությունը ճնշվում է այն իրականացնելու անկարողությամբ, ուղեկցվում հոգու եւ մտքի տարբաժանմամբ՝ առաջադրելով հետագա գործողությունները, որոնց միջոցով էլ ստեղծվում են գրի աղճատում, անկապակցություն, ներդաշնակության տրոհում երեւոյթները: Գրոտեսկը վերածվում է դերասանական ինքնագործ երեկոյի՝ HELLO, HELLO, 000000000000 0 0000000000000000 000000 000000 000000000000 ...

Վալպուրգյան յուրօրինակ խրախճանք, որ յուրաքանչյուր պարբերությամբ ընթերցողին հասցնում է նոր փակուղու եւ անկարգ տրամաբանության «շքեղ» բռունցքով սպառնում հալածել՝ չթողնելով սթափվել ինքնաբավ քննաբանության տավտոլոգիկ ու էմպիրիկ մոլորություններից, ինչպես՝ «00 000000000000 00000000 00000000 00000000 0 00 0000000000 00000000 0000000000 0000000000 » ??? (Այսուհետ ընդգծումները՝ Ն. Հ.): Մտածում եմ՝ «00000000 00000000 00000000 » տրամաբանությանը մոտ է, բայց ո՞վ կմեկնի արդյոք «կորուսյալ երազների ճանապարհը չկորցնելը» աղավաղումը. եթե երազը կորուսյալ է, ուրեմն որտեղի՞ց նրան ճանապարհ:

Ընդհանրապես, մտավոր այսպիսի կոլիտներ առաջանում են հեղինակի կողմից տարբեր տեքստերից արտագրված բառերի, բառակապակցությունների կամ նախադասությունների՝ միմյանց կցումից, երբ վերջիններիս թվացյալ հասանելիության (որը ստեղծվում է շատ ընթերցելու, բայց չհասկանալու արդյունքում) մեջ գրողը (այստեղ՝ հոդվածագիրը), կորցնում է դրանք կառավարելու ունակությունը, ինչպես՝ «00 000000, 000000000000 0000000000000000 00 00000000 000000000000 00000000 00000000 ??? 000000 000000000000 0000000000 000000 00000000 00 0. 0000000000000000 00000000000000 000000000000 0000, ??? 00 000000 00000000 00 ???000 000000000000000000 0000000000 000000՝ 0000000000, 00000000000000, 00000000000000 ... 000000 00 0000 000 0000 00000000 000 ...» ???: Սույն «տողերը» խորհելու նոր առիթ են ստեղծում՝ գուցե իրոք մեծ հերոսությո՞ւն է «0000000000 0000000000 00000000 ??? 000000 0000000000 0000000000 ???» մեկնելը, գուցե այս «գեղեցիկը» քմայթոտ մի դիցուհի՞ է, որ ներքին ժխտումների դրամատիզմից ճնշվելով ինքն իրենից հալածվել է, տառապել ու հետո վերածվել առասպելի, ուստի բարոյաբանական խնդիրներ, այո՛, կարող են ծագել...

Հաջորդ պարբերությունը անակնկալների նոր փունջ է ենթադրում: Այստեղ բացակայում են դպրոցական տարրական գիտելիքները, բայց պահպանվել են դրանց ակադեմիական ընկալումները, քանզի եզակի ենթական սեթեւեթում է հոգնակի լրացման հետ՝ «0000000000 000000 00000000 0 » , ապոկալիպսիսային-ը դարձել է՝ «000000000000 », առաջոք-ը՝ «առաջոք», էյդոսը՝ «0000 » ... Եվ այսպես, ուղղագրական ու կետադրական տասնյակ սխալների միջեւ

քանզի այդժամ կեսօր էր, ու Յունգն այդ պահին երեւի ննջում էր։
 Թվում է՝ մղձավանջային լաբիրինթոսի ելքը երբեք չեն գտնելու, քանի որ հաջորդ
 նախադասությունն էլ արտագրություն — մոնտաժ է Ա. Ֆ. Լոսեւի «Միֆի դիալեկտիկա»
 աշխատության «Миф есть личностная форма» գլխից՝ ընդհանրացնող խոսքից հետո
 առկա վեց ենթակետերից հինգը՝ բառի, բառակապակցության կամ նախադասության
 առանձնացում — ձեւափոխումով՝ «էջ՝ 72-74»։ «□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□ □□, □□□`
 □□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□ ??? □□□□□□□□□□
 □□ □□□□□□□□□□□□, □□□□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□
 □□□□□□□□□□□□ ...»:

Մոնտաժել է ու հետո

Ա. Ֆ. Լոսեւին (հայցում են ընթերցողի ներողամտությունը) ցույց տվել իր քթի տեղը՝
 դարձնելով Носев А., թեպետ պետք է լինի՝ Лосев А. Ф., Философия, мифология,
 культура, М., 1991, 527 էջ, изд. Мысль (երկրորդ հրատարակությունը՝ Политиздат,
 տարբերվող՝ նույնը, ISBN: 5-250-01293-0): Լոսեւի այս գիրքն ընդգրկում է հեղինակի՝ առավել
 քիչ հայտնի աշխատանքները (1916 — 1988), որոնք առանձնանում են իրենց
 մատենագիտական նշանակությամբ, ինչպես նաեւ՝ առավել վաղ շրջանում գրված «Միֆի
 դիալեկտիկա» (1930) ուսումնասիրությունը։ Բայց դառնանք մոնտաժված
 նախադասությանը՝ եթե

«□□□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□»

ասելով Մարգարյանը նկատի ունի երեւույթի ու պատկերի միասնական գոյությունը, որը
 երբեմն — երբեմն համընկնում է գաղափարին, ապա վերջինս կարող ենք դիտել (մեղմ
 ասած) որպես ոչ այնքան «բարդ համադրություն», քանի որ քննաբանը տվյալ
 այլաբանության իմաստը չի մեկնաբանում գիտական ստուգությամբ եւ, առնչելով տեքստում
 գոյավորվող նոր իրականությանը, արտառոց ոչինչ չի ստեղծում։

Այս դեպքում եւս հղումը «պլատոնյան էյդոսին»՝ որպես ստեղծագործության գաղափարի
 (հեղինակի ինտելեկտի միջոցով), ստեղծում է տրամաբանական անտինոմիա, քանզի մեկ
 այլ նախադասությամբ Լոսեւը ասում է. «В аллегии образ всегда больше, чем идея» (ст.
 47): Եթե ընդունենք վարկածը, թե քննաբանը հողվածը գրել է՝ մոլորությունների առանցքում
 ունենալով Լոսեւի առաջադրած «сущность явлена в эйдосе, эйдос — в мифе, миф — в
 симболе, символ — в личности, а личность — в энергии сущности» (А.Ф.Лосев,
 Диалектика художественной формы, М., Акад. Проект, 2010, ст. 59), շղթայի
 հերթագայությունը, ապա կրկին մտահղացումը մնում է անկատար ու թերիմաստ՝ շղթայի
 օղակների շարժման ներքին գործառույթին անտեղյակ լինելու պատճառով, քանի որ Լոսեւը
 նրանց միջեւ առաջադրում է անհատ ըմբռնումը, որը Գոյի (= Է) էներգիայի տիրույթում է, իսկ
 անհատը ինտելիգենտը կամ ինտելեկտուալը չէ դեռեւս։ Ընթերցում ես ու տարակուսում.
 ինչպե՞ս կարելի է թվացյալ այս բարդության մեջ այսքան ինքնավստահ պարզունակությամբ
 շփոթել երեւույթները եւ հույսը դնել ընթերցողի չիմացությանն ու անտեղյակությանը։

Պետք է խոստովանել, որ մարգարյանական վերլուծական «անպարագիծ»
 կարողությունները չեն սահմանափակվում միայն այլոց գրերի արտագրմամբ ու

մոնտաժմամբ (տե՛ս «Գրական թերթ», 2004, թիվ 36 էջ 3), այլ մի ամբողջ մշակույթ է նաեւ
 ինքնարտագրման ու ինքն — ա — մոնտաժման փաստը՝ առանց հղումների, ինչպես՝ «□□
 □□□□□ □□□□, □□□□□□□□ □□□□-□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□□ □□□□□ □ ...»

(ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ 6),

«□□ □□□□ □□□□-□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ ...»

(ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ 6),

«□□ □□□□ □□□□-□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□ □□□□ ...»

(ԳԹ, 2011, թիվ 16, էջ 6),

«00 00000 00000, 000000000 00000 0000000 00 ...»

(ԳԹ, 2010, թիվ 18, էջ 3), մի հարցնող լինի՝ աղջիկ ջան, ինչո՞ւ ես այս մարդկանց «ներսը»
մերկացրել, նրանք ընդհանրապես ասելիք չունեի՞ն կամ՝ «ու որովհետեւ հիշողության
000 00000 0000000 00 0000000 00 0000000 0000000000 »

// «մեր կորուսյալ տիեզերքի, մեր տեսիլքների ու մեր նախնիների հետեւից» (ԳԹ, 2011, թիվ
16, էջ 6,7), «ու

00000000 0000000 00 0000000 00 0000000 00000000000000 »

// «...թրթռուն ու անսահմանորեն զգայուն իր երազների ու
0000000000 000000000 0000000000 »

(ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ 6,7), կամ՝ «... ստեղծագործության
0000000000000000 0000000000000000 0000000000000 0 000000 000000000000 0000՝ 00000000000
00000000 00000000, 0000

կերպարի, եսի ինքնաճանաչողության ու ինքնագիտակցության (գուցե օտարումի)
000000000 00000000 0 00000000000000000 0000000000000 00 000000000000000 000000 ...»

(«Նորք», թիվ 1, էջ 151) //

«...00000 0000000000000000 0000000000000000 0000000000000 0 000000 000000000000 0000՝
00000000000 00000000 00000000, 0000

ժամանակի (գոյության իմաստի) ու ճանաչողության
0000000000 00000000 0 00000000000000000 00000000000000

ու ներկայի միջեւ...» («Նորք», թիվ 2, էջ 135.), դրանք բազում են, բայց մեջբերում եմ
այսքանը, իսկ

«00000000000 00000000 0000000000000000000000 »

(ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ 6), եւ

«0000000000000000 000000 00000000 »

(«Գրական թերթ», 2004, թիվ 36, էջ 4, 7: Ընդգծումները՝ Ն.Հ.) արտահայտություններից
առաջինը մեկնաբանի՝ Հովհաննես Գրիգորյանի բանաստեղծական մի շարքին նվիրված
հոդվածի խորագիրն է (տե՛ս ԳԹ, 2011, թիվ 18, էջ 3), իսկ երկրորդը՝ արձակագիր,
թարգմանիչ Լեւոն Խեչոյանի հետ Նվարդ Ալեքսանյանի վարած հարցազրույցի, որում Լեւոն
Խեչոյանն այդպես էլ ասում է՝ «Մեր հարցազրույցին այսպիսի վերնագիր կդնեի՝
«Ջանգուլակներով՝ կույր անցորդ»»: Միայն թե Լեւոն Խեչոյանի խոսքում առաջադրվող
խորագիրն ունի դարձվածքային արժեք, կետադրված է այլ կերպ եւ այլ իմաստ է
ենթադրում՝ առնչվելով փիլիսոփայական էկստատիկ ժամանակին, իսկ սույն
զառանցանքում այն վերածվել է անմիտ ֆրագի, ու պոետը (քննաբանի մեկնությունից
դատելով) հիշեցնում է Թումանյանի «Թագավորն ու չարչին» ստեղծագործության հայտնի
հերոսին՝ այն տարբերությամբ, որ վերջինս հստակ գիտեր, թե ինչով է զբաղվում եւ ինչ է
ուզում, իսկ այս

«000000000 »

աննպատակ գնում է

«...000000000 00 0000000000000000 00000000 00 000000000 00 0000000000 00000000 00000000 »

??? (ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ,7): Ստացվում է՝ մեր վաստակաշատ քննադատը հերթապահ
արտահայտություններ ունի, որ ամենուրեք օգտագործում է:

(Հ.Գ.

Գուցե խեչոյանական մտքի այսպիսի աղավաղումներն են պատճառը, որ Խեչոյան ՏԵՍԱԿԸ
(որքան էլ ակադեմիկոս Ս. Սարինյանը նոստալգիկ շեշտերով ծայնի՝ վերադարձի՛ր, օ՛
վերադարձիր), ներանձնացել է Փոքր Միերի նման, մինչեւ քննադատությունը չհառնա...):

Ուշագրավ է նաեւ, որ Արտեմ Հարությունյանի տեսիլքներն անընդհատ հակադրվում են միմյանց՝ անկայունորեն փոփոխելով իրենց կարգավիճակը՝ մերթ դառնալով «0000000000», մերթ՝

«000000»

???, մերթ՝

«000000000000»

???, ու չգիտես ինչու, բանաստեղծի ձայնը միշտ գալիս է

«0000 000000՝ 0000000 0000000 0000000000 00 00000 0000000000 000000....»

(սա երեւի ուրիշից (թե ուրիշ գրողից) պատկեր (կամ երեխա) ունենալու վարկածն է, թե՞...Ն. Հ.) աշխարհը: Ի դեպ

«00000000 00000000000 000000000 00000000 000000...»

կրկին ինքնարտագրություն է՝ (տես «Նորք», 2007, թիվ 1, էջ 154: Ընդգծումները՝ Ն.Հ.):

Անուրանալի է, որ այս մղձավանջն ավարտվում է անզուգական կատարմամբ, ուրեմն՝

«00000000000 00 000000000000»

???, նման է դառնում

000 000000000000000000

(փաստորեն, վերջին քսան տարիներին հայ քննադատները՝ ի դեմս Սիրանուշ Մարգարյանի, իրականացրել են նաեւ բանաստեղծության սեփականաշնորհումը՝ վերածելով այն առավելապես տնայնագործկան ակտի, ընդգծումը՝ Ն. Հ.)

000 0.0000000000000000 0000000000000000 » ???, 00 «00000000 0 000000 0000 00000000»

???, — եզրաբանում է քննաբանը, — որ կարծես

«00000 00 000000 0000000000»

???, սովորությունն ունի՝ «չպարտվելու համար» ??? ու հետո որպես «զանգուլակներով կոյր անցորդ» ???, գրողը սավառնում է «բազմակետերի ու կախման կետերի անպարագիծ տողանցումներում...» ???, միացնում է «խունացած երագի պատառիկներն» ???, հետո վերադառնում է Տուն, գնում է «իր կորուսյալ տիեզերքի» «թրթռուն ու անսահմանորեն զգայուն իր երագների ու իր նախնիների ձայների հետելից...» ???:

Իսկը horror ֆիլմի սցենար է կամ որ ավելի ճիշտ է՝ սարսափ ներշնչող գրականագիտական մղձավանջ — տրագիկոմեդիա, եւ սա Արտեմ Հարությունյանի «Ես դեռ չեմ վերադարձել երկիրս // թափառում եմ արյանս բաց երակներով» տողի «մեկնությունն» է:

Փաստորեն, եթե ամբողջացնելու լինենք վաստակաշատ քննաբանի «գիտական ձեռքբերումները», ապա հետեւյալ հետաքրքիր պատկերն է ստացվում՝

ա. հայ գրողները տառապում են «մտազարույունից» եւ ոչ թե գրում են, այլ բանահյուսում, բ. հայ գրականությունը, եւ ընդհանրապես, հայ գիրը տառապում է «գետնաքարշ առօրյայի պատկերներից», լի է «ընդոծին պատկերներով», «հիվանդ» է, «ինքնահալած» ու «երագները՝ շնչահեղձ»:

Կարող եմ ավելին թվարկել, սակայն կարծում եմ, կարիք չկա, եւ այս ամենը՝ «աներագ իրականության անհուսությամբ հիվանդ ???, բայց մտավոր-հուզական անպարագիծ խորքի մեջ ???», այսինքն բոլոր գրողները տառապում են էմպիրիզմից ու մտազարույունից (թող ներեն ինձ բոլորն անխտիր): Մի հարց մնում է առկախ՝ արդյոք սույն երեւույթը գիտական աղանդավորության կամ որ նույնն է՝ աղանդավոր գիտության լավագույն դրսեւորում չէ՞:

Տեքստային այսպիսի կոնվուլսիան խորհելու տխուր առիթներ է տալիս ոչ միայն գրականագիտության տխուր ապագայի, այլեւ տվյալ գրի հեղինակի հոգեբանական տվյալների առիթով, եւ անկարելի է դառնում հանգամանքը՝ գրականագիտական վերլուծության ենթարկվող ստեղծագործությունը բարձրաճաշակ է, թե ոչ, քանի որ մեկամաղձով տառապող մի քննաբան ընդունակ է այնպիսի տաղանդով բացահայտել գրիդ

սահմանները ու հետո կնքել տալ ակադեմիկոսական գնումսով, որ սեփական գիրդ չճանաչես... Ուստի առաջադրում եմ «սողացող տեքստ» ըմբռնումը, որը պոստմոդեռնիստական գրականությամբ զբաղվողների համար ուղղակի գյուտ կլինի: Ինձ մնում է միայն համաձայնել ակադեմիկոս Սերգեյ Սարինյանի մի նկատումին՝ «պոետական ինքնության բացահայտումի բացառիկ անդրադարձ է Սիրանուշ Մարգարյանի «Միֆի՞, թե՞ ապամիֆականացված իրականության բանաստեղծությունը» խորհմաստ վերլուծականը» («Գրական թերթ», թիվ 2, 2012: Ընդգծումը՝ Ն. Հ.), միայն թե չափազանց «խորհմաստ» (ես կավելացնեի՝ նրբիմաց, խորախորհուրդ, Ն. Հ.) այս «մեկնության» իմաստն այնքան խորն է թաքնվել, որ գտնելն անհնար է: Իսկ թե ուր մնաց «Դիսմորֆոմանիա» թատրոնի խորագրի՝ «Միֆի՞, թե՞ ապամիֆականացված իրականության բանաստեղծությունը» հարցադրման պատասխանը, թողնում եմ որոնել ընթերցողին, ես այն պարզապես չեմ գտել, որովհետեւ վաղուց անտի հայտնի այս քննաբանը գիտական ոչ մի նորմալ նախադասությամբ չի սահմանել հարցադրումը:

Ժամանակակից միֆերից մեկը՝ վաստակը, որին հենվում է Մարգարյանը, պայթում է երկու արարով կատակերգության օձառափրփուրի պես՝ իրականացնելով կոմիկական համազարկը մետապատմականության տիրույթում. քանզի միֆը՝ վաստակը, ապասակրալացվելու հնարավորություն է ձեռք բերում, եւ գիտական չափանիշը դառնում է փորձի հրաձգարան՝ քննադատի կարծեցյալ ֆեմինիստական առաջընթացը վերածելով ցանկության մեքենայի, ուստի նա դոցենտի պաշտոն է ստանում առանց մեթոդական հողվածների առկայության՝ գրականության մեջ ունեցած բազում «ներդրումների» ու «վաստակի» համար (մեջբերումները՝ իր բանավոր խոսքից): Իսկ ավելի ճշգրիտ՝ ոչ ավել, ոչ պակաս՝ «Հայ վեպի պատմություն» (ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 2005) աշխատությունը՝ ակադեմիկոս Սերգեյ Սարինյանի խմբագրությամբ եւ իր՝ Սիրանուշ Մարգարյանի պատասխանատու խմբագրությամբ ներկայացնելով որպես ուսումնամեթոդական ձեռնարկ «Հրաշյա Աճառյան» համալսարանի գիտական խորհրդում: Կենսագրական այսպիսի արկածախնդրությունից աշխատությունը չեն փրկել ո՛չ հետեւյալ դիտարկումը՝ «Սույն աշխատությունը հայ վեպի պատմության գիտական համակարգման առաջին փորձն է:....», ո՛չ փաստը, որ քննաբանը «մեծ պատասխանատվությամբ» խմբագրել է գրականության տիրույթում իրենց անուրանալի ավանդն ունեցող այնպիսի գիտնականների, ինչպիսիք են՝ Արամ Ալեքսանյանը, Գրիգոր Հակոբյանը, Ստեփան Թովիշյանը եւ այլք, ո՛չ գիտական այսպիսի աշխատության էջերի քանակը՝ 594, ո՛չ էլ խմբագրման՝ գիտական աշխատանք լինելու փաստը:

Աշխարհի անսահմանությունը ենթադրում է մեկնությունների այլազանություն, որի սկզբունքայնությունը մեզ մոտեցնում է ճշմարտությունների բազմությանը, երբեմն — երբեմն թույլատրելով բացահայտել հնարավոր աշխարհներ, թույլատրելով էպիկուր Սամոսացուն վայել հագնալ ճանաչողության ազատությամբ, թեպետ «Ջվարթ գիտության» մեջ Նիցշեն նշում է գիտակցության ճանաչողական ձեւերի անլիարժեքությունը եւ մարդուն ուղղորդում՝ օգտագործելու նաեւ զգացմունքներն ու բնազդները, առանց որոնց իմացության շատ ոլորտներ կմնան անհայտ. «Պետք է ժամանակ առ ժամանակ հանգստանանք ինքներս մեզնից եւ սովորենք դիտել մեզ այլ տեսանկյունից ու թեկուզ չարությունից՝ կարողանանք ծիծաղել ու արտասվել, կարողանանք տեսնել մեր իմացության ակունքներում հանգրվանած ոչ միայն հերոսին, այլեւ հտպիտին» (Նիցշե, «Ջվարթ գիտություն»): Հ. Գ. Գուցե ժամանակն է, որ տեսնենք «մեր իմացության ակունքներում հանգրվանած ոչ

միայն հերոսին, այլեւ՝ հտպիտի՞ն» (նույնը):
Նաիրա ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆ